

פלוגתא כבוד זה בזה. אך "הראשון לשושלת" לקח את הסיפור והפך את זה ל"חזרה בתשובה".

יש לציין, שגם "הראשון לשושלת" הביא בתחילה ב"הערות" למטה (185) את דברי רבי יעקב ליפשיץ ב"זכרון יעקב" ואת דברי רבי ברוך עפשטיין ב"מקור ברוך", ששניהם היה להם יותר משיג ושיח בענין, והם מתנבאים בסגנון אחד ששני גאוני ארץ ראשי הישיבה כבשו את חילוקי הדעות ברשות עצמם, ורק הדיוטים הקופצים בראש הם שהבעירו את התבערה. אך "הערות" אלו בטלות ברוב בתיאור המלכב שבגוף הספר כולל הקטע הנ"ל המרוקן את ה"הערות" מכל תוכן. יש לנכון לציין ש"הראשון לשושלת" מצטט את הר"י ליפשיץ ב"זכרון יעקב" אך אותו פרק עצמו הודפס גם ע"י הר"י ליפשיץ בעצמו ב"תולדות יצחק" והוא פותח בתארים האלו: בשנת תרי"ח פרץ סכסוך בין "הרב הגאון הגדול האמיתי צדיק כביר הנצי"ב זצוק"ל ובין הרב הגאון האמיתי המפורסם בתורה ובחסידות מו"ה יוסף דובער זצוק"ל".

בראשית פרקים אלו מתייחס "הראשון לשושלת" למחלוקת שהיתה עם רבי יהושע השיל לזין זצוק"ל בשנת תר"ט. הוא מפצל את המחלוקת לשתיים: תר"ט ותרי"ג בענין זה, כמו גם בעצם היחס בין ה"בית הלוי" לרבי יהושע המשיל זצ"ל כבר שקל "הראשון לשושלת" למטרפסיה בקובץ "ישורון" (ח"ה) מאמר מהרב אליעזר כצמן המוכיח, שבשנת תר"ט עוד התגורר רבי יהושע העשיל בוילנא ולא קיים ישיבה עצמאית בוולוז'ין.

ועתה נבוא לענין תיאור ה"מרד". כפי שכתבנו אף אחד מכותבי העתים הרבניים לא בזבז את קולמוסו ועטו לתאר שובבות ומעשה נערות של כמה מתלמידי וולוז'ין. למעט תיאור ע"י "משכיל" בשם שמואל ליב ציטרון, שערך רשימה מפורטת עם כל מעשי הקונדס והשובבות שעשו (או לא עשו) יחידים בוולוז'ין. למרבה הפלא, "הראשון לשושלת" מזכיר רשימה זו ב"הערות" ואף מציין את הדמיון הרב בין התיאורים שלו לבין התיאור

מעורר הקבס והפלצות של אותו "משכיל". מלבד זאת, כבר ציינו רבים את ה"סלט" בתאריכים שעשה אותו "ציטרון", דבר שמוכיח על אמיתות העלילה עצמה... (ראה גם על רשימה זו במאמר ב"ישורון" הנ"ל) ודרך אגב אם אמנם יש איזושהי אמת בתיאור של ציטרון, אזי כל התיאור של "הראשון לשושלת" אודות התנגדות קהילת וולוז'ין למינויו של הנצי"ב כרב עליהם, עומד בנגוד גמור למובא שם. אך הנזק הגדול שעלול להגרם מהתיאור המפורט והחי של ה"בני תורה במידים", כך במקור, עלול לגרום לאי מי מהקוראים הצעירים לחשוב שיש לדרך זו מקום, ובמיוחד שהעומדים בראש זה "עילוי פלוני" ועילוי "אלמוני".

וכאן יש מקום להבהיר, שכדי לקבל פרופורציות על מה מדובר, יש לשים לב ששלש מהדמויות המוזכרות "העילוי מקדח" (עמ' 119) ה"עילוי מסמילוביץ", וה"וולוז'ינאי" (עמ' 189-188) עליהם כותב "הראשון לשושלת" "הצעירים שבחבורה", ומסתיר את גילם האמיתי, הראשון בן 17 והשלישי בן 14 בלבד!! השני בן 15! אם ניקח בחשבון שוולוז'ין מנתה אז כמאה בחורים בלבד (כרדציבסקי האסיף שנה ג') "מידגם של בחורים אלו מוכיח לנו, שכל ה"מרד" הפרטני הזה הוא בסדר גודל של שיעור ג' ישיבה קטנה בישיבה לצעירים מצויה בבני ברק רבתי... ואת זה מאדיר ומפאר בהרחבה "הראשון לשושלת בריסק".

זאת מלבד העובדה הידועה, שככל הנעשה בוולוז'ין בחשו ורחשו ידיהם הארוכות של משכילי ליטא וגרווריהו. כך שתיאור ה"מרד" הוא מיותר ומזיק לחלוטין.

ועדיין לא התייחסנו למקור של פרוט זה. ובכן המחבר טוען שבשנת תש"ה כאשר פירסם בעתון "המסילה" דברים קצרים ולאקוניים אודות המחלוקת, לא ידע מאוס מעבר לנתון היבש והפשוט. אך בעקבות כך נקרא אל הרב הנכבד רבי בן ציון איזנשטט שחיבר ספרות רבה על תולדות הרבנים וכן ספרי חידושי

תורה, והוא ששפע עליו את המעיין הרב של סיפור ה"מרד" לפרטיו.

והנה רבי בן ציון איזנשטט נולד בשנת תרל"ג. זאת אומרת חמש עשרה שנה אחרי ה"מרד" בוולוז'ין. והעדות שלו היא של "עד מפי עד". הווי אומר, שלא רק לו היה זכרון פינומנלי לזכור פרטי פרטים ותיאורים של המרד מתר"ט עד תרי"ח, אלא גם ל"כלי ראשון" שסיפר לו היה אותו חוש. ורבי צ"ה ראה לנכון להאמין לכל אותו סיפור, הגם שמוזכרים בו שמות ואישים. הכל שרי לו, הכל מותר לו למען תספר באזני בן ובן בן...

מי שמעיין בספריו של הרב"ז איזנשטט מתרשם, שמדובר בגברא רבה שלפלא רב שיטה און ואמון לפרטים כה רבים שיש בהם חששות לא מעטים.

העילוי שלא היה

ואכן לנו מחוורת טעות אחת לפחות. "הראשון לשושלת" מתאר (עמ' 119) ויכוח חי בין שני "עילויים" תוך כדי שיעורו של הנצי"ב, כחלק מהפרעה למהלך אחד מהם הוא ה"עילוי מקדח" הלא הוא הגאון רבי יעקב יוזעץ לימים רב הכולל דניו יורק.

והנה רבי יעקב יוזעץ ידוע כאחד מתלמידי מרן הגאון רבי ישראל מסלנט, מבני החבורה אצלו בישיבה שיסד בקובנה היה מקורב מאד להגרי"ס. (ראה תנועת המוסר ח"ב פרק ל') ואף התחתן בפלך קובנה. ישיבה זו של מרן הגרי"ס התקיימה משנת תר"ט עד תרי"ז, שאז עזב מרן הגרי"ס לגרמניה עד סוף ימיו. זאת אומרת שרבי יעקב יוזעץ כבר עזב את וולוז'ין לא מעט זמן לפני תרי"ז ועבר לקובנה. איך יתכן שבתרי"ח הוא משתתף בארועי המחלוקת בוולוז'ין?...

טעות זה ממחישה את המהימנות שניתן לייחס לסיפור ולפרטים כולם.

הבהרה:

במאמר הקודם בקטע של "העתון שאיננו" הודפס בעתון בטעות ט' אייר אך הבריכה בהמליץ נעשתה ע"י אכן לפי י"ט אייר כפי שכתוב בספר.